

DÜNYANIN KİTAPLARI

Orhan Tüleyliođlu

© KARAKARGA YAYINLARI 224

*Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.*

DÜNYANIN KİTAPLARI

Orhan Tüleyliođlu

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kutlukhan Perker

Yayın Koordinatörü: Mesud Ata

Editör: Seçil Epik

Kapak İllüstrasyonu: Sedat Gösterikli

Reklam ve Tanıtım Müdürü: Bilgen Ülgen

1. Baskı: Temmuz 2019

ISBN: 978-605-7865-30-4

*İmtiyaz Sahipleri: Yelda Cumalođlu, Mustafa Kutlukhan Perker
KaraKarga Yayınları, Destek Yayınları'nın alt kuruluşudur.*

Yayıncı Sertifika No: 13226

Adres: Abdi İpekçi Cad. No 31/5

Nişantaşı / İstanbul

Tel: (0 212) 252 22 42

Fax: (0 212) 252 22 43

 karakarga.com

 info@karakarga.com

 [karakargayayinlari](https://www.facebook.com/karakargayayinlari)

 [karakargayayinlari](https://www.instagram.com/karakargayayinlari)

 [karakargayayin](https://twitter.com/karakargayayin)

Baskı: Deniz Matbaa Mücellit

Adres: Maltepe Mahallesi Hastane Yolu,

Sokak No 1/6 Zeytinburnu - İstanbul

Tel: 0 212 613 30 06

Matbaa Sertifika No: 40200



İçindekiler

Boşluğa Bakmak	11
Umut İşkencesi.....	13
Bir Ülkenin İmarı	17
ABD'nin Bir Gün Sosyalizmle Yönetileceğine İnanıyordu	22
Hüzün Vadisinde Kanatlarını Aç.....	27
Özgürlük ve Kölelik.....	32
Sinsi	35
Üç Hazine	39
Ufkumuzu İleriye Taşımak.....	43
Ayrılış	45
İnsanları Uyandırmak Gerek	48
Sinoplu Diyojen	52
Duygu Tek İletişim Yolu	55
Düşüncenin İlk Günışığı	58
Bir Şeyler Var ki, Kokuyor, Çok Fena Kokuyor	63
İşte Asıl Hikâye Bu!	68

Yalnız Seni Arıyorum.....	73
Siyasi Partilerin Paylaşmadığı Kitap!.....	78
Bizim Kitaplarımız.....	82
Çeviren: Hasan Fehmi Nemli	89
Güler Yüzlü Kitaplar Oku.....	94
Tam O Anda.....	98
Kafes.....	101
Modern Dünyaya Tutulan Ayna.....	103
Gülerdi, Gülmek İçin Değil.....	107
Uğur Kaynar'ın Yapamadığı Konuşma.....	110
Bir Direniştir Yaşamak.....	114
Tutkuyla Okuyorsanız.....	118
Daha Çok Kitap	122

*Bir insana kitap sattığımız zaman, ona yalnızca kâğıt,
mürekkep, zambak ve cilt satmış olursunuz;
o insana bir dünya satmış olursunuz.*

Christopher Morley

*Siz bir kitabı elinize alabilirsiniz ama bir kitap sizi odanın
öbür ucuna fırlatabilir. Bir kitap sizi rahat koltuğunuzdan
alıp deniz kenarındaki kayalıklara taşıyabilir. Bir kitap
sizi kocanızdan, karınızdan, çocuklarınızdan, bütün
benliğinizden ayırabilir. Ömür boyu çektiğiniz bir acıyı
dindirebilir. Kitaplar kinetiktir ve her devasa güç gibi, onu
elinizde tutarken dikkatli olmanız gerekir.*

Jeanette Winterson

Boşluğa Bakmak

Leonardo da Vinci sadece bir sanatçı değil, aynı zamanda bir bilim adamıydı. Doğaya bir sanatçı gibi bakmıştı. İnsan vücudunun nasıl çalıştığını anlamak istemiş, makinelerin işleyişiyle insan gövdesi arasında ilişki kurmaya çalışmıştı. Öğrenmekten ve araştırmaktan asla vazgeçmedi. Görmek onun için bakmaktan çok öte bir şey, anlamak, öğrenmek ve üretmek demektir. Anlamak manasında görmeyi tarih boyunca kimse ondan daha etkileyici bir şekilde ve daha büyük bir yaratıcılıkta kullanamayacaktı.

O bir dâhiydi. Modern çağın ilk temsilcilerinden biri, zamanın ötesinde bir adam olarak karakterize edilerek, uçma makinesinin, atsız arabanın, denizaltının, bisikletin, kitle imha silahlarının, akışkan dinamiğinin ve hatta buzdolabının da öncüsü ilan edildi. Notları ve çizimleri tam anlamıyla kusursuzdu. Olağanüstü portrelerinden sadece biri, doğrudan izleyene bakıyordu: Mona Lisa.

Görsel sanatların kırk bin yıllık tarihinin en ünlü eseri sayılan Mona Lisa, 21 Ağustos 1911 günü, bulunduğu Louvre müzesinden çalındı. Mona Lisa'nın yokluğu fark edildiğinde neredeyse yirmi dört saat geçmiş ve hırsız çoktan Paris'i terk etmişti. Çünkü ayın 21'i müzenin kapalı olduğu pazartesine denk geliyordu.

Ertesi gün Louvre polis merkezine dönüştü. Altmış dedektif ve yüzlerce polis odalar ve koridorlarda bir ipucu aramaya başladı.

Yetkililer basın toplantıları düzenliyor, gazetelerin birinci sayfalarından neredeyse başka hiçbir şeyden söz edilmiyordu.

Binlerce insan, Mona Lisa'nın bıraktığı boşluğa öylece bakmak için Louvre müzesine akın etmeye başladı. Bunların arasında daha önce müzeye hiç gelmeyen insanlar da vardı. Müzenin önündeki kuyruk aylarca devam etti...

Binlerce insanın orada bulunmasının nedeni yalnızca Mona Lisa'nın bıraktığı boşluğa bakmak mıydı? Yoksa onca insan, bilip bilmeden, boşlukta Mona Lisa'nın o tebessümünü mü aradı? Yanıt ne olursa olsun, boşluğa bakmakla hiçbir şey değişmeyecek, ünlü tablonun asılı olduğu duvar iki yıldan daha uzun bir süre boş kalacaktı.

Tablo Vincenzo Peruggia adlı bir İtalyan tarafından çalınmıştı. Tabloyu 100 bin dolara bir resim galerisine satmaya çalışırken yakalanan Peruggia, kendini savunmak için asıl hırsızlığın İtalyan bir ressamın eserinin Fransa'da tutulması olduğunu söyledi. Oysa Mona Lisa, Da Vinci tarafından Fransa Kralı Francis'e dört bin altın karşılığında satılmıştı.

Dünyanın en ünlü resmini görebilmek için her yıl milyonlarca turist Louvre'a akın ediyor. Müzede altı bin tablo olmasına karşın ziyaretçilerin yüzde 95'i soluğu Mona Lisa'nın yanında alıyor. Saatte 1500 kişinin ziyaret ettiği tablo, sabit 20 derece ısıda, üç kat camın arkasında korunurken, Mona Lisa bize ve hatta bizden öteye tebessüm etmeyi sürdürüyor...

Tebessüm eden, çalınmasından korktuğumuz bir sanat yapıtıımız olmasa da, yaşamımız, özelemlerimiz, umutlarımız, geleceğe dönük düşlerimiz var bizim. Onlar çalınırken sesimizi çıkaramazsak, bir şeylere hayır diyemezsek, kalan ömrümüzü boşluğa bakarak geçireceğiz.

Bakıp geçmeyen; gören, düşünen, öğrenen, bir şeylere hayır demenin onurunu taşıyanlara ve taşıyacak olanlara merhaba!

Umut İşkencesi

Antik Yunan'da kölelere işkence yapılması değişmez yazgı olarak kabul edilirdi. Kırbaçlamanın dışında, kölelere uygulanan sayısız ceza biçimi zalimce ve insanlık dışıydı. On üçüncü yüzyılın sonlarına yaklaşırken hukuki işkence İtalya'da Sezarların zamanındaki kadar güçlü biçimde yaygınlaştı. Giderek diğer ülkelere yayıldı; 17. yüzyıla gelindiğinde işkenceyi ceza sürecinin zorunlu bir parçası olarak görmeyen Avrupa ülkesi kalmamıştı.

Engizisyon, Roma Katolik Kilisesi tarafından din sapkınığını bastırmak ve ortadan kaldırmak amacıyla kurulmuş bir mahkeme ya da bu türden bir kürsüydü. İlk Engizisyon 1233'te Toulouse'da kurulmuştu. Hareket hızla yayıldı. Almanya'da, Hollanda'da, İspanya'da, Portekiz'de, Fransa'da kurulan mahkemeler her tür sapkınığa karşı uyumlu ve bilinçli bir keyif alarak savaş verdi. Bütün engizisyonlarda işleyiş aşağı yukarı aynıydı. Sanık direnmeye ve suçunu inkâr etmeye devam ederse, engizisyoncular daha şiddetli yollara başvuruyorlardı.

Engizisyoncular işkenceyi neredeyse güzel sanatların bir dalına dönüştürdüler ve süreç içinde epeyce psikoloji bilgisine sahip olduklarını gösterdiler. Aynı sonuç, suçlular kadar masumlar için de geçerliydi. Tiksindirici acımasızlıklarıyla engizisyoncular, uygarlık tarihinde eşi benzeri az bulunur bir duyarsızlık derecesine ulaştılar.

Fransız yazar Villiers de L'Isle-Adam, "Umut İşkencesi"¹ adlı öyküsünde İspanya'da yaşanan bir engizisyon dehşetini anlatır. Aragon Yahudisi haham Aser Abarbanel, tefecilikten ve yoksulları acımasızca küçümsemekten sanık olarak bir yılı aşkın süredir her gün işkence görmektedir. Sonu gelmez işkencelerin en korkuncuna bile cesaretle göğüs germiş, inancından dönmeyi reddetmiştir.

Bir gün, Segovya Dominikenlerinin altıncı başrahibi, İspanya'nın üçüncü büyük engizisyoncusu, saygıdeğer Pedro Arbuez d'espila, peşinde baş işkenceci, önünde engizisyon mahkemesinden iki sadık görevliyle birlikte onu ziyarete gelir. Yerin birkaç kat altında, zincirlerle bağlanmış, boynunda demir bir halka olan, kaç yaşında olduğu artık belirsiz, dalgın, paçavralar içindeki tutsağa şunları söyler:

"Oğlum, sevinin: Nihayet bu dünyadaki sınanışınız sona erecek. Bu akşam huzur içinde dinlenin. Yarın ateşte yanacaksınız: Yani ateşe atılacaksınız, sonsuz Alev'in esinlenmiş koruna..."

Bu söylevden sonra Don Arbuez, tutsağın zincirlerini çözdürür, onu kucakladıktan sonra oradan ayrılır. Ağzı kupkuru, yüzü ıstıraptan şaşkın bir halde, kapıya bakakalan tutuklu birden bire bir umut fikriyle heyecanlanır. Güçlülükle ilerler ve kapının açık olduğunu fark eder. Anahtar dışardan çevrilmiş ama kapı tam kapatılmadığı için paslı kilit dili yuvasına girmemiştir. Sürünerek işkence odasından çıkar. Zorlukla tırmandığı taş basamaklardan sonra, uçsuz bucaksız bir koridora ulaşır.

¹ Villiers de L'Isle-Adam, *Son Şenliklerin Davetlisi*, Çevirenler: Işık Ergüden, Mukadder Yayıncılık, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017, İstanbul.

Koridorun uzaktaki bitimi kapkaranlıktır. Bu engin açıklıkta tek bir kapı yoktur. Duvar oyuklarındaki çapraz demir parmaklıklı hava deliklerinden sızan cılız bir ışığa, korkutucu bir sessizlik eşlik etmektedir. Yine de orada, bu sislerin derinliklerinde özgürlüğe açılan bir çıkış olabilir. Bu onun için son umuttur. Yüzükoyun sürünerek ağır ağır ilerler. Ele geçerse işkencelerin artacağı korkusuyla hücreesine geri dönmeyi düşünse de bundan vazgeçer. Bir mucize gerçekleşmiştir. Kurtuluş olduğunu hayal ettiği hedefe doğru acele etmelidir. Gözlerini karanlığa dikmiş, oraya, kurtarıcı bir çıkışın olması gerektiği yere bakarak durmadan ilerler. Birden, yerdeki taşlara dayadığı ellerinde bir soğukluk hissedir; bu soğukluk, iki duvarın gelip dayandığı bir kapının ardından sızan güçlü hava akımından gelmektedir. Kapıyı uzun uzun inceledikten sonra, açar. “Aleluya!...” diye mırıldanarak iç çeker. Tanrı’ya şükürler eder; eşikte ayaktadır, önünde uzanan manzaraya sevinçle bakar.

Kapı yalnız yıldızlı bir gecenin altındaki bahçelere değil, ilkbahara, özgürlüğe, yaşama da açılmıştır. Limon ağaçlarının altında tüm gece koşar. Dağlara bir ulaşsa kurtulacaktır. Kutsal, temiz havayı ciğerlerine çeker; rüzgâr onu canlandırır, ciğerlerini diriltir. Ona merhamet göstermiş olan Tanrı’ya hamdetmek için kollarını açar, gözlerini göğe diker. Ama birden kendi görüntüsünün yanında uzun bir görüntü belirir. Bakışlarını güvenle bu görüntüye çevirir çevirmez soluğu kesilir, çılgına döner, bakışları donuk tir tir titremeye başlar. Yanakları şişer ve korkudan ağız açık kalır.

Karşısındaki kişi, Büyük Engizisyoncu, saygıdeğer Pedro Arbuez d’espila’dan başkası değildir. Uğursuz gecenin tüm evrelerinin önceden tasarlanmış bir oyundan, umut işkencesinden başka bir şey olmadığını dokunaklı, sitemkâr bir sesle ve üzgün üzgün bakarak tutsağın kulağına fısıldamasıyla öykü sona erer.

Umut işkencesi, açık anlamı binlerce yolla gizlenmiş ve örtülmüş olsa da, bugün de geçerli bir araç olmayı sürdürüyor. Ama modern çağın umut işkencecileri önceden tasarladıkları oyunları insanların kulağına fısıldamıyor, bağıra bağıra yüzlerine karşı söylüyor...

Bir Ülkenin İmarı

Federico García Lorca, İspanya'da iç savaş başladıktan kısa bir süre sonra Granada'da sağcı falanjistler tarafından öldürüldüğünde 38 yaşındaydı.

19 Ağustos 1936 günüydü. Şafak sökmek üzereydi. Onunla birlikte otuz kadar kişi bir kamyonu koyulup Sierra yakınlarında bir dağ yamacında kurşuna dizildi. Lorca'nın delik deşik bedeni, bir gün sonra yol kenarında bulundu. Oysa o gün Pablo Neruda ile buluşmak için sözleşmişlerdi. Neruda'dan okuyalım:

“Cana yakın bir serüvenci olan Şilili Bobby Deglane, Madrid'deki büyük sirk, Price'da catch güreşleri düzenliyordu. Bu “spor”un ciddiliğinden kuşkulandığımı kendisine anlatmıştım. Fakat o bir akşam sirke gelmem ve bu güreşi seyretmem için beni ikna etti. García Lorca'yla gitmeye karar verdik. Federico'yla sirkte buluşmak için bir saat kararlaştırdık. Maskeli mağara insanların dehşet ve gaddarlık dolu mücadelelerini seyredecektik.

Fakat Federico kararlaştırdığımız yere gelmedi. O saatlerde ölüme giden yolculuğuna başlamıştı. Bir daha birbirimizi görmedik. Başkalarıyla buluşmak zorunda kalmıştı o akşam! Şiirlerimi değiştiren İspanya İç Savaşı, benim için bir şairin ölümüyle başlar.”

Pablo Neruda 1934'te İspanya'ya konsolos olarak gelmiş, burada Lorca'dan başka Alberti ve Miguel Hernández gibi yeni dostlar

edinmiş, iç savaş günlerinin yakın tanığı olmuştı. “Bir milyon ölü İspanyol! Bir milyon sürgün. Sanırım bu kanlı diken hiçbir zaman insan vicdanından çıkmayacaktır,” dediğı günlerde konsolosluk görevine son verilmişti. Gerekçe ise; “İspanya Cumhuriyeti'ni korumak için yapılan mücadeleye” katılmasıydı.

Lorca da, cumhuriyetçilerin safındaydı. Kısacık yaşamına ülkemiz dâhil bütün dünya sahnelerinde sık sık oynanan çok sayıda tiyatro yapıtının yanı sıra yüzlerce şiir sığdırmıştı.

Aşırı duyarlı ve iyi bir gözlemci olması her güzelliğı yakalayıp gün ışığına çıkarmasına katkı sağlıyordu. Endülüs'ün Orta Çağ geleneklerine bağlı köylüler, çingeneler, esnaflar, küçük kentsoylular yapıtlarının kahramanlarıydı. Endülüs'ün kokusunu, rengini, tadını, ezgilerini yapıtlarına taşırken; ışığın, karanlığın, tutkunun, kinin, acının, sevincin, gururun, iyiliğın, kötülüğün, şiddetin, tutkunun, kıskançlık ile aşkın evrensel anlamlarını şiirle tiyatronun birbirine sımsıkı sarılmış biçimiyle sunuyordu.

“Gitar” adlı şiirinde çok sevdiği Endülüs halkının acısını, hazin gitar sesiyle özleştirdi. Ölünce gitarıyla birlikte toprağı gömülmeyi vasiyet etti.

Gitara

Gitara başlıyor ağlamaya.

Şafağın

bardakları kırılıyor.

Gitara başlıyor ağlamaya.

Faydasız

susturmak onu.

Çaresiz

susturmak onu.

Hep o değişmez ağlayış,

*suyun ağlayışı gibi,
rüzgârın ağlayışı gibi,
karın üstünde.*

Çaresiz

susturmak onu.

Uzak şeylere ağlıyor.

Ak kamelyalar isteyen

yakıcı güney çölü.

Hedefsiz bir ok ağlıyor

ertesiz bir akşama,

ilk ölen kuşa

bir dal üstünde.

Ey gitara!

Yüreğin nasıl da yaralı ama

beş kılıçla.¹

Lorca, 1922-1935 arasında İspanya'nın çeşitli kentlerinde, İspanyol sanatının kültürel değerlerini yeniden canlandırmak ve yaymak; şiirlerinde ve tiyatro yapıtlarının temelinde yatan estetik görüşleri, sanatsal yaratma sürecini açıklamak için konferanslar verdi. Bu konferanslarda toplumsal eylem tiyatrosunun ateşli bir tutkunu olarak konuştu:

“Tiyatro bir ülkenin imarı için en anlamlı, en yararlı araçlardan biridir; o ülkenin büyüklüğünü ya da düşüşünü gösteren barometredir. Duyarlı ve tragedyanın vodvile kadar tüm dallarda iyi yönlendirilmiş bir tiyatro halkın duyarlılığını birkaç yılda değiştirebilir;

¹ Federico García Lorca, *Profil*, Hazırlayanlar: Selahattin Özpabıyıklar-Yıldız Ersoy Canbolat, Yapı Kredi Yayınları, 2007, İstanbul.

oysa kanatların yerini kaynakların aldığı tüketilmiş bir tiyatro bütün bir ulusu zevksizleştirir ve uyutur.

Tiyatro bir ağlama ve gülme okuludur. İnsanların eski ya da yanlış ahlaki değerlerini ortaya koyabildikleri, insan yüreği ve duygularının ebedi kurallarını canlı örneklerle açıklayabildikleri özgür bir mahkemedir.

Tiyatrosuna yardım etmeyen, onu özendirmeyen bir halk ölmemişse bile can çekişiyor demektir.

Toplumsal ve tarihsel olayları, insanların dramını, manzara- larının ve ruhunun en gerçek renklerini, gülüş ya da gözyaşıyla kendisinde barındırmayan bir tiyatronun da tiyatro olarak adlandırılma hakkı yoktur.

Sanat her şeyin üstündedir. Sanat en soylu şeydir; ve sizler, sevgili aktörler, sanatçılar, her şeyin üstündesiniz. Mademki aşkın ve tanrının sesine uyarak, sahnenin inandırıcı ve acılı dünyasına tırmandınız, öyleyse tepeden tırnağa sanatçısınız. İşiniz ve kaygılarınızla sanatçısınız. En mütevazısından en zirvedekine kadar tüm tiyatroların salonlarında ve kulislerinde “sanat” sözcüğü yazılı olmalıdır, eğer bunu yapmazsak, “Ticaret” ya da söylemeye cüret edemeyeceğim başka bir sözcüğü yazmamız gerekecek.

Ben bir hayalperest değilim. Düşündüklerimi çok düşündüm –hem de serinkanlılıkla– ve tam bir Endülüslü olarak, eskilerin kanını taşıdığım için serinkanlılığın sırrını bilirim. Hakikatin, ekmeğini ocağın başında yiyerek “bugün, bugün, bugün” diyenin değil, kırlarda günün ilk ışıklarında sakın sakın uzaklara bakabilenin yanında olduğunu biliyorum.

Gişenin küçük gırtlığına gözlerini dikip “hemen şimdi, şimdi, şimdi” diyen değil, “yarın, yarın, yarın” diyen ve yeryüzünde to- murcuklanan yeni hayatın gelişini hisseden haklıdır, biliyorum.”